

ДОСТУП ДО ПРАВОСУДДЯ ЯК КРИТЕРІЙ ЛЮДИНОЦЕНТРИЧНОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА: АСПЕКТ ВІЙСЬКОВИХ СПОРІВ ТА ДИСТАНЦІЙНОГО ПРАВОСУДДЯ

***Метою** статті є комплексне наукове осмислення доступу до правосуддя як ключового критерію людиноцентричного адміністративного судочинства в умовах воєнного стану, а також визначення особливостей реалізації цього критерію у сфері військових публічно-правових спорів і застосування дистанційних форм судового розгляду. Дослідження спрямоване на виявлення системних викликів, що постають перед адміністративною юстицією в умовах безпекових загроз, та на формування концептуальних орієнтирів її подальшого розвитку з урахуванням пріоритету прав і свобод людини.*

***Методи.** Методологічну основу дослідження становить поєднання загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання. Використано діалектичний метод для аналізу трансформації підходів до здійснення адміністративного судочинства в умовах воєнного стану; формально-юридичний метод – для дослідження нормативно-правового регулювання доступу до правосуддя та дистанційної участі у судовому процесі; порівняльно-правовий метод – для зіставлення доктринальних підходів і судової практики; системно-структурний метод – для визначення місця доступу до правосуддя в механізмі людиноцентричного правосуддя. Емпіричну базу становлять норми національного законодавства, практика адміністративних судів і Верховного Суду, а також матеріали узагальнення судової практики.*

***Результати.** У результаті дослідження обґрунтовано, що доступ до правосуддя в адміністративному судочинстві має розглядатися не лише як суб'єктивне право, а як системоутворюючий індикатор людиноцентричності судової діяльності. Встановлено, що військові спори є однією з найбільш уразливих категорій публічно-правових справ, у яких формальні процесуальні вимоги часто вступають у конфлікт з реальними можливостями військовослужбовців реалізувати свої права. Доведено, що дистанційне правосуддя в умовах воєнного стану виконує компенсаторну функцію забезпечення фактичної доступності судового захисту, однак його застосування супроводжується істотними правовими та технічними ризиками, які можуть обмежувати ефективність судового захисту.*

***Висновки.** Зроблено висновок, що забезпечення доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві вимагає переорієнтації процесуальних механізмів з формального підходу на досягнення реального захисту прав особи. Обґрунтовано, необхідність удосконалення процесуальних гарантій у справах за участю військовослужбовців і перегляду підходів до дистанційного судового розгляду з позицій людиноцентричної концепції правосуддя.*

Ключові слова: адміністративна юстиція, військослужбовець, відеоконференція, публічно-правові спори, доступність правосуддя, електронне судочинство, судовий захист.

Козакевич Олеся,
докторка філософії
у галузі права,
доцентка кафедри
правових
та інформаційних
технологій
Хмельницького
інституту соціальних
технологій
Відкритого
міжнародного
університету розвитку
людини «Україна»
orcid.org/0000-0002-
5528-7008
ol.mk.2019@gmail.com

Царук Андрій,
доктор філософії
у галузі права,
старший викладач
кафедри
адміністративної
діяльності
Національної
академії Державної
прикордонної служби
України імені Богдана
Хмельницького
orcid.org/0000-0002-
7871-0323
caruk333@ukr.net

1. Вступ

Право на доступ до правосуддя посідає центральне місце в сучасній системі захисту прав людини, оскільки є індикатором реальної дієвості принципу верховенства права та засобом забезпечення всіх інших прав. В умовах повномасштабної збройної агресії та динамічних законодавчих трансформацій, проблема забезпечення та реалізації доступу до суду набуває особливої актуальності. Адміністративне судочинство, яке покликане гарантувати захист особи у публічно-правових спорах, від зловживань з боку органів публічної влади, наразі в центрі викликів часу, що актуалізує потребу в його переосмисленні крізь призму людиноцентричної парадигми. Актуальність дослідження зумовлена поєднанням кількох взаємопов'язаних факторів. По-перше, воєнний стан істотно ускладнив реалізацію процесуальних прав значних категорій осіб, насамперед військовослужбовців, внутрішньо переміщених осіб та громадян, які перебувають на тимчасово окупованих або прифронтових територіях. По-друге, стрімка цифровізація судової влади та впровадження дистанційних форм судочинства, з одного боку, створюють нові можливості для розширення доступу до правосуддя, а з іншого – породжують низку правових, організаційних і технічних ризиків, що безпосередньо впливають на якість судового захисту. По-третє, зростання кількості та складності військових спорів у публічно-правовій сфері висуває підвищені вимоги до спроможності адміністративних судів забезпечувати баланс між публічним інтересом держави та індивідуальними правами осіб, які виконують обов'язок із захисту суверенітету й територіальної цілісності України. Наукова новизна дослідження полягає у комплексному осмисленні доступу до правосуддя не лише як права, а як критерію людиноцентричності адміністративного судочинства в умовах безпекових викликів.

Метою статті є наукове обґрунтування ролі доступу до правосуддя як ключового індикатора людиноцентричного адміністративного судочинства, а також визначення напрямів його забезпечення

у сфері військових спорів і дистанційного правосуддя в умовах безпекових викликів. Реалізація поставленої мети передбачає не лише теоретичне узагальнення доктринальних підходів і судової практики, а й формулювання висновків, здатних слугувати підґрунтям для подальшого вдосконалення адміністративно-процесуального регулювання та практики його застосування з урахуванням пріоритету прав і свобод людини.

Методи. Емпіричну базу дослідження становлять нормативно-правові акти законодавства України, що регулюють здійснення адміністративного судочинства, судова практика, матеріали узагальнення судової практики, матеріали засобів масової інформації та інтернет-ресурсів. Використано комплексний підхід, який передбачає використання загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-юридичних методів, зокрема діалектичний, соціологічний та порівняльно-правовий методи дослідження.

Логіка уявлення дослідженого матеріалу передбачає розгляд доступу до правосуддя як критерію людиноцентричного адміністративного судочинства в аспекті військових спорів та дистанційного правосуддя для створення правових механізмів, які будуть більш ефективніше реалізовувати забезпечення та доступ до правосуддя з урахуванням безпекових викликів.

2. Доступ до правосуддя та завдання адміністративного судочинства

Правовим підґрунтям реалізації права на доступ до правосуддя у правовій системі України є ст. 55 Конституції України, частину першу якої слід розуміти так, що кожному гарантується захист прав і свобод у судовому порядку. Суд не повинен відмовити у правосудді, якщо людина вважає, що її права порушені або створюються перешкоди для їх реалізації. (Закон № 254к/96-ВР, 1996). Передбачене Конституцією, будучи самостійним конституційним правом, одночасно виконує забезпечувально-відновну функцію по відношенню до всіх інших прав і свобод людини і громадянина. Така риса цього конституційного права зумовлена особливим призначенням судової влади, яка має здійснювати ефективний захист і відновлення порушених прав свобод (Козакевич, 2023). Забезпечення доступу до правосуддя для всіх є пріоритетом Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», 2019).

Забезпечення доступу до правосуддя виступає як обов'язок держави у відносинах з громадянами і правова гарантія справедливого судочинства, що базується на фундаментальному принципі верховенства права. В сучасних умовах, доступність правосуддя розглядається як елемент системи правових гарантій для здійснення і захисту прав, свобод і законних інтересів особи у судовому або позасудовому порядку. Правове визнання такого права означає для держави обов'язок, створити належні умови для його реалізації спираючись, на принцип верховенства права (Козакевич, 2023).

У процесі динамічних трансформацій судової системи України відбувається переосмислення самої парадигми здійснення правосуддя,

яке дедалі більше ґрунтується на апробованих міжнародних стандартах та зарубіжних практиках. У цьому контексті особливого значення набуває концепція людиноцентричного правосуддя, впровадження якої передбачає нової філософії сучасного правосуддя. Саме, зазначена концепція орієнтована на забезпечення рівного, недискримінаційного та фактично досяжного доступу до правосуддя для кожної особи, яка потребує судового захисту

Саме в контексті адміністративного судочинства, яке за своєю природою має бути «людиноцентричним» парадигма людиноцентричного правосуддя є актуальною. В умовах дії правового режиму воєнного стану реалізація права на доступ до адміністративного правосуддя ускладнюється низкою безпекових, організаційних і процесуальних чинників, що потребує адаптації традиційних механізмів судочинства до надзвичайних обставин. У цьому зв'язку цифровізація судових процедур, розвиток дистанційних форм участі у судовому процесі та впровадження електронних сервісів правосуддя розглядаються не лише як інструменти оптимізації судової діяльності, а як необхідні гарантії збереження реального доступу до правосуддя та дотримання принципу людиноцентричності в адміністративному судочинстві. («Впровадження людиноцентричного підходу до правосуддя в Україні»).

Адміністративне судочинство спрямоване на зміцнення законності, правопорядку та запобігання правопорушенням, а також сприяє активному та ініціативному виявленню порушених прав, свобод та інтересів осіб з боку влади й поновленню цих прав чи запобігання їх порушенню, а тому суди адміністративної юрисдикції повинні захищати такі права фізичних і юридичних осіб усіма передбаченими й дозволеними законодавством України способами, що безпосередньо впливають на правовий статус військовослужбовців, пенсіонерів, державних службовців і платників податків (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005).

3. Військові спори

В умовах повномасштабної збройної агресії особливої актуальності набуває питання інституційного забезпечення доступу до правосуддя військовослужбовців. Стаття 55 Конституції України закріплює універсальну гарантію судового захисту прав і свобод людини та громадянина (Закон № 254к/96-ВР, 1996). Проте, в умовах воєнного стану реалізація цього положення для військовослужбовців часто ускладнюється об'єктивними факторами. Специфічна природа публічно-правових спорів, що виникають між військовослужбовцями та державою, яка має виразно парадоксальний характер («Судді Верховного Суду розповіли про завдання адміністративного судочинства в умовах війни та строки в адміністративному судочинстві»). Статистичні дані підтверджують не лише кількісне зростання позовів, ініційованих військовослужбовцями, але й істотне розширення спектра спірних правовідносин, що охоплюють різні аспекти їх правового статусу та соціального забезпечення («Правосуддя в умовах воєнного стану»).

Відповідно до положень Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», військова служба кваліфікується як державна служба особливого характеру, що кореспондує з приписами пункту 17 статті 4 Кодексу адміністративного судочинства України, яким вона прямо віднесена до сфери публічної служби. Концептуально важливі правові орієнтири у цьому контексті сформульовані Великою Палатою Верховного Суду у справі № 362/643/21, де наголошено, що спори між військовослужбовцями та військовими частинами щодо реалізації соціальних гарантій, зокрема у сфері житлового забезпечення, мають публічно-правову природу та підлягають розгляду адміністративними судами, оскільки спірне право виникає у безпосередньому зв'язку з проходженням військової служби як особливої («Правосуддя в умовах воєнного стану»).

Особи, котрі виконують конституційний обов'язок із захисту суверенітету, територіальної цілісності та незалежності держави, фактично діють в інтересах усього суспільства. Водночас у практичній площині нерідко виникають ситуації, за яких саме держава – як носій владних повноважень – не забезпечує належної реалізації гарантованих прав цих осіб, насамперед у сфері соціального забезпечення та проходження військової служби. Такий дисбаланс між публічним інтересом, що реалізується через діяльність військовослужбовців, і рівнем фактичного забезпечення їхніх індивідуальних прав зумовлює трансформацію відносин «служіння державі» у площину юридичного конфлікту. У цих умовах звернення військовослужбовця до адміністративного суду постає не як прояв опозиційності до держави, а як легітимний механізм відновлення порушеної рівноваги між владними управлінськими рішеннями та конституційним принципом поваги до прав людини. Саме адміністративне судочинство в такій категорії справ виконує компенсаторну функцію, покликану забезпечити реальність і ефективність судового захисту в публічно-правових відносинах воєнного часу характер («Судді Верховного Суду розповіли про завдання адміністративного судочинства в умовах війни та строки в адміністративному судочинстві»).

Особливістю розгляду таких спорів в умовах збройного конфлікту є додаткове ускладнення доказової діяльності. Воєнні дії об'єктивно перешкоджають належній фіксації окремих юридично значущих фактів, унеможливають повне збереження документів, а також обмежують доступ до посадових осіб, які можуть надати пояснення чи підтвердити відповідні обставини, оскільки вони безпосередньо залучені до виконання бойових завдань. За таких умов перед судом постає складне завдання – забезпечити баланс між уникненням надмірного процесуального формалізму та недопущенням відступу від принципу законності, зберігаючи чутливість до об'єктивних реалій воєнного часу («Правосуддя в умовах воєнного стану»).

Звернення до адміністративних судів нерідко вимагає виконання процедурних умов, які є фактично нездійсненими під час бойових дій,

зокрема необхідності залишати місце служби та долати значні відстані до судових установ, що функціонують у тилових регіонах. У результаті доступ до правосуддя для осіб, які безпосередньо здійснюють оборону держави набуває формального, а не реального характеру.

Тривалість воєнного стану, у якій задіяно близько мільйона військовослужбовців, розгалужену систему військової інституції, зумовлюють появу складного масиву правових відносин. Значна кількість нормативно-правових актів у сфері оборони держави, особливості військового права, специфічні умови проходження служби та соціального забезпечення військовослужбовців вимагають професійно вирішувати публічно-правові спори, пов'язані з мобілізацією, проходженням служби, соціальними гарантіями та захистом прав членів сімей загиблих військових.

Військовослужбовець має бути впевненим у тому, що держава забезпечить доступ до правосуддя у розумні строки, а у разі загибелі – належний і справедливий захист прав його близьких. Саме суд як інституція, наділена владними повноваженнями щодо остаточного вирішення правових спорів, здатний не лише відновлювати порушені права, а й запобігати їх порушенню в майбутньому.

4. Дистанційне правосуддя

Технічний фундамент дистанційного правосуддя становить Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС), впровадження якої розпочалося у 2018 році. ЄСІТС визначається як сукупність інформаційних та телекомунікаційних підсистем (модулів), які забезпечують автоматизацію процесів діяльності судів, органів та установ в системі правосуддя, включаючи документообіг, автоматизований розподіл справ, обмін документами між судом та учасниками судового процесу, фіксування судового процесу та участь учасників у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної систем», 2021). У процесі користування системою «Електронний суд», громадяни стикаються з низкою проблем, які пов'язані з її неприйняттям суддівським корпусом. У даному напрямі важливим є рішення Ради суддів № 75 від 20 вересня 2019 року, відповідно до якого останнім часом почастишали випадки подання громадянами скарг через неприйняття судами процесуальних документів на підставі того, що їх направляють в електронному вигляді. Аналізуючи ситуацію, що склалася, Рада суддів рекомендувала судам приймати до розгляду документи, отримані з використанням підсистеми «Електронний суд». Така позиція Ради суддів знайшла відображення і в практиці ВС. Так, ухвалами Окружного адміністративного суду м. Києва від 18 березня 2019 року та від 13 червня 2019 року було повернуто апеляційні скарги (справа № 640/1374/19) на підставі того, що вони подані через систему «Електронний суд» до початку повноцінного функціонування ЄСІТС (Козакевич, 2023).

Використання підсистеми «Електронного суду» означає перехід адміністративної юстиції на сучасний, зручний та доступний спосіб не лише прийому документів в електронній формі, а й проведення засідань у режимі відеоконференцій без особистої присутності учасників та їх представників залах судових засідань. Проведення судових засідань в режим відеоконференції – це економія часу та ресурсів сторін, оскільки можна мінімізувати часові витрати – час, необхідний для прибуття до суду, заощадження витрат, пов'язаних, наприклад, з відрядженням до суду в іншу область (Козакевич, 2023).

Застосування відеоконференції зросло в умовах повномасштабної збройної агресії проти незалежної України. Тривалі бойові дії та тимчасова окупація частини українських територій створюють реальні ризики для життя та здоров'я громадян, а також суддів, учасників процесів і працівників судових установ. За таких обставин фізичний доступ до судових засідань стає ускладненим або неможливим, що безпосередньо впливає на можливість реалізації процесуальних прав сторін і захист їхніх законних інтересів у суді.

В умовах запровадження воєнного або надзвичайного стану, за наявності обставин, що створюють ризики для життя, здоров'я чи безпеки суддів та інших учасників судового провадження, судові засідання допускається проводити у форматі відеоконференції із застосуванням особистих технічних засобів поза приміщенням суду відповідно до процедури, встановленої КАСУ (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005).

Разом з тим, чинне адміністративно-процесуальне законодавство закріпило спеціальний режим розподілу відповідальності за технічні аспекти такої участі. Згідно з положеннями частини п'ятої статті статті 195 Кодексу адміністративного судочинства України, негативні наслідки, пов'язані з технічними збоями, відсутністю стабільного зв'язку або неможливістю підключення до відеоконференції поза межами суду, покладаються на особу, яка подала відповідне клопотання (Кодекс адміністративного судочинства України, 2005). Практична реалізація дистанційного формату судових засідань значною мірою ускладнюється недостатнім рівнем технічного забезпечення судів, зокрема тих, що здійснюють розгляд адміністративних справ. При цьому, дистанційна участь при розгляді публічно-правових спорів розглядається судами як винятковий процесуальний інструмент, застосування якого допускається за наявності об'єктивних обставин, що істотно ускладнюють або унеможливають особисту присутність учасника процесу.

У рішеннях судів адміністративної юрисдикції простежується усталена практика посилання на правову позицію Верховного Суду, викладену в ухвалі від 5 червня 2018 року у справі № 554/8322/16-а («Дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах»). У зазначеному рішенні наголошено, що положення статті 195 Кодексу адміністративного судочинства України надають суду право, а не

встановлюють обов'язок, ухвалювати рішення про проведення судового засідання в режимі відеоконференції. Сам факт звернення сторони з відповідним клопотанням не зумовлює автоматичного застосування такого формату участі, оскільки він має винятковий характер і потребує наявності поважних причин. Серед обставин, які в судовій практиці визнаються підставами для відмови у призначенні відеоконференції, зокрема, називаються: визнання судом якки учасника обов'язковою; необхідність безпосереднього дослідження матеріалів справи; перебої в електропостачанні; загрози інформаційній безпеці судових систем; повторне подання аналогічних заяв; розгляд справи в порядку письмового провадження, а також інші об'єктивні чинники («Дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах»).

Офіційний портал судової влади транслює окремі засідання в режимі реального часу, створюючи прецедент максимальної прозорості правосуддя. Водночас, масштабна трансляція породжує ризики для персональних даних учасників, особливо коли йдеться про справи з обмеженим доступом через захист інтересів дітей чи державної таємниці. Законодавство не встановлює чітких критеріїв визначення справ, які підлягають онлайн-трансляції, делегуючи це питання суддівському розсуду. Окремим аспектом є можливість застосування дистанційного формату участі у справах, що містять інформацію з обмеженим доступом. Судова практика свідчить про обмеження використання відеоконференцій у випадках, коли матеріали справи містять документи з грифом «Для службового користування» або відомості, що становлять державну таємницю. Так, в ухвалі Закарпатського окружного адміністративного суду від 15 грудня 2023 року у справі № 260/1155/23 зазначено, що за таких умов участь сторін у судових засіданнях поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів є неприпустимою («Дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесах»).

5. Висновки

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що доступ до правосуддя в адміністративному судочинстві України слід розглядати не лише як право, а як системоутворюючий критерій людиноцентричного правосуддя. Встановлено, що доступ до правосуддя у сфері адміністративного судочинства набуває функціонального значення універсального інструменту захисту всіх інших прав і свобод. Саме адміністративні суди в публічно-правових спорах забезпечують баланс між владними управлінськими рішеннями та індивідуальними правами особи. Обґрунтовано, що людиноцентрична парадигма адміністративного судочинства вимагає переорієнтації процесуальних механізмів з формального дотримання процедур на досягнення реального захисту прав особи. У цьому контексті доступ до правосуддя постає як правова категорія, що охоплює не лише можливість подання позову,

а й процесуальну спроможність особи ефективно брати участь у розгляді справи, отримати рішення у розумний строк і домогтися його виконання. По-третє, доведено, що військові спори становлять одну з найбільш вразливих категорій публічно-правових справ, у яких людиноцентричний підхід набуває особливого значення. Адміністративне судочинство в цих спорах виконує відновну функцію, слугуючи легітимним механізмом захисту прав військовослужбовців у відносинах з державою. Зростання кількості таких справ та розширення їх предмету свідчать про необхідність адаптації процесуальних стандартів до специфіки військової служби, зокрема з урахуванням обмежених можливостей військовослужбовців реалізовувати свої процесуальні права в умовах бойових дій. Встановлено, що цифровізація та впровадження дистанційного правосуддя є не лише технічним інструментом модернізації судової системи, а важливою гарантією збереження доступу до правосуддя в умовах безпекових загроз. Водночас чинне адміністративно-процесуальне регулювання покладає значний обсяг ризиків, пов'язаних із технічними збоями та якістю зв'язку, на учасників процесу, що може нівелювати саму ідею фактичної досяжності судового захисту. Судова практика, яка розглядає відеоконференцію як винятковий, а не рівноцінний формат участі, потребує переосмислення з позицій людиноцентричності. По-п'яте, з'ясовано, що відсутність єдиних і чітких критеріїв застосування дистанційних форм судового розгляду, а також обмежене технічне забезпечення судів створюють нерівність процесуальних можливостей сторін. Це особливо негативно позначається на вразливих категоріях учасників адміністративного процесу, для яких дистанційна участь є єдиним реальним способом доступу до суду. Узагальнюючи результати дослідження, можна дійти висновку, що забезпечення доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві в умовах воєнного стану потребує системного перегляду процесуальних підходів з урахуванням людиноцентричної концепції. Йдеться не про запровадження окремих винятків чи тимчасових процедур, а про формування стійкої моделі адміністративного правосуддя, здатної ефективно функціонувати в умовах безпекових викликів.

Перспективи подальших наукових досліджень у цьому напрямку пов'язані з поглибленим аналізом стандартів Європейського суду з прав людини щодо доступу до правосуддя в умовах транзитивного правосуддя, порівняльним дослідженням зарубіжних моделей дистанційного адміністративного судочинства, а також з розробленням підходів до процесуальних гарантій військовослужбовців у публічно-правових спорах. Окремої уваги потребує питання перерозподілу процесуальних ризиків у дистанційному судовому провадженні та визначення меж суддівського розсуду при вирішенні питань щодо форм участі сторін у судовому процесі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. № 254/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 13.01.2026).
2. Козакевич О. М. Доступність правосуддя у транзитивному суспільстві: сучасний вимір : монографія. Одеса : Юридика, 2023. 246 с.
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 13.01.2026).
4. Впровадження людиноцентричного підходу до правосуддя в Україні. URL: <https://ldn.org.ua/event/vprovadzhennia-liudynotsentrychnoho-pidkhodu-do-pravosuddia-v-ukraini/> (дата звернення: 13.01.2026).
5. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 13.01.2026).
6. Судді Верховного Суду розповіли про завдання адміністративного судочинства в умовах війни та строки в адміністративному судочинстві. *Судова влада України. Верховний суд*. 2025. Вебсайт URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/1251/suddi-vs-rozpozvily-pro-zavdannia-administratyvnoho-sudochynstva-v-umovakh-viiny-ta-stroky-v-administratyvnomu-sudochynstvi-> (дата звернення: 13.01.2026).
7. Правосуддя в умовах воєнного стану: тенденції адміністративної юстиції 2025 року. URL: <https://surl.li/nugouy> (дата звернення: 13.01.2026).
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення поетапного впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи : Закон України від 27.04.2021 № 1416-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Text> (дата звернення: 13.01.2026).
9. Аналітичний звіт. Дистанційні слухання в цивільному, господарському та адміністративному процесі. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/673/c84/80c/673c8480c14c4470104470.pdf> (дата звернення: 13.01.2026).

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy (1996). Konstyutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine: Law of Ukraine dated 28.06.1996 No 254к/96]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> [in Ukrainian].
2. Kozakevych O. M. Dostupnistj pravosuddja u tranzytivnomu suspiljstvi: suchasnyj vymir [Accessibility of justice in a transitional society: modern dimension]. Odessa: Yurydyka, 2023 [in Ukrainian].
3. Pro tsili stalogho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 30.09.2019 No. 722/2019 [On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030: Presidential Decree dated 30 September 2019 No. 722/2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> [in Ukrainian].
4. Vprovadzhennia liudynotsentrychnogho pidkhodu do pravosuddia v Ukraini [Implementation of a human-centered approach to justice in Ukraine]. Retrieved from: <https://ldn.org.ua/event/vprovadzhennia-liudynotsentrychnoho-pidkhodu-do-pravosuddia-v-ukraini/> [in Ukrainian].
5. Kodeks administratyvnogho sudochynstva Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.07.2005 No. 2747-IV [Administrative Judicial Code of Ukraine: Law of Ukraine dated 6 July 2005 No. 2747-IV]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> [in Ukrainian].

6. Suddi Verkhovnogho Sudu rozpovily pro zavdannia administratyvnogho sudochynstva v umovakh vijny ta stroky v administratyvnomu sudochynstvi : Verkhovnyj sud [Supreme Court: Supreme Court judges on the tasks of administrative justice in wartime and procedural time limits]. Sudova vlada

1. Ukrainy. Verkhovnyj sud, 2025. Retrieved from: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/1251/suddi-vs-rozpovily-pro-zavdannia-administratyvnoho-sudochynstva-v-umovakh-viiny-ta-stroky-v-administratyvnomu-sudochynstvi-> [in Ukrainian].

7. Pravosuddia v umovakh vojennoho stanu: tendentsii administratyvnoji justytsiji 2025 roku [Justice under martial law: trends in administrative justice in 2025]. Retrieved from: <https://surl.li/nugouy> [in Ukrainian].

8. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo zabezpechennia poetapnogho vprovadzhennia Jedynoji sudovoji informatsijno-telekomunikatsijnoji systemy: Zakon Ukrainy vid 27.04.2021 No. 1416-IX [On amendments to certain legislative acts on the phased implementation of the Unified Judicial Information and Telecommunication System: Law of Ukraine dated 27 April 2021 No. 1416-IX]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1416-20#Text> [in Ukrainian].

9. Analitychnyj zvit. Dystantsijni slukhannia v tsyvilnomu, ghospodarsjkomu ta administratyvnomu protsesakh [Analytical report. Remote hearings in civil, commercial and administrative proceedings]. Retrieved from: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/673c84/80c/673c8480c14c4470104470.pdf> [in Ukrainian].

ACCESS TO JUSTICE AS A CRITERION OF HUMAN-CENTRED ADMINISTRATIVE ADJUDICATION: THE ASPECT OF MILITARY-RELATED DISPUTES AND REMOTE JUSTICE

Olesia Kozakevych,

Doctor of Philosophy in Law (PhD),

*Associate Professor at the Department of Legal and Information Technologies
Khmelnyskyi Institute of Social Technologies of the Open International University
of Human Development "Ukraine"*

orcid.org/0000-0002-5528-7008

ol.mk.2019@gmail.com

Andrii Tsaruk,

PhD in Law, Senior Lecturer at the Department of Administrative Activity

National Academy of the State Border Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky

orcid.org/0000-0002-7871-0323

caruk333@ukr.net

Purpose. *The purpose of this article is to substantiate access to justice as a fundamental criterion of human-centred administrative adjudication under conditions of armed conflict and heightened security challenges. The study focuses on two interrelated dimensions that critically affect the realisation of this principle: the adjudication of military-related public law disputes and the implementation of remote justice mechanisms. Particular attention is paid to assessing whether existing procedural models ensure effective judicial protection for servicemembers and other vulnerable groups whose ability to exercise procedural rights is objectively limited during martial law.*

Methods. *The research is based on a comprehensive methodological framework combining general scientific, interdisciplinary and special legal methods. The dialectical method was applied to analyse the evolution of access to justice in administrative proceedings under extraordinary conditions. The formal-legal and systematic methods were used to examine constitutional provisions, administrative procedural legislation and related by-laws. Comparative legal analysis enabled the identification of structural gaps in the regulation of remote judicial participation, while elements of sociological analysis were employed to assess the practical implications of digitalisation and videoconferencing for participants in administrative proceedings. Judicial practice of administrative courts and the Supreme Court served as an essential empirical source.*

Results. *The study demonstrates that access to justice in administrative proceedings should be interpreted not merely as a formal right to file a claim, but as a multidimensional legal standard encompassing procedural accessibility, effective participation in proceedings, reasonable timeframes and enforceability of judicial decisions. It is established that military-related disputes constitute one of the most sensitive categories of public law cases, where procedural rigidity may lead to the erosion of substantive rights of servicemembers. The research reveals that while digitalisation and remote justice significantly expand procedural accessibility, the existing model disproportionately shifts technical and organisational risks to litigants, thereby undermining the human-centred orientation of administrative adjudication.*

Conclusions. *The article concludes that ensuring access to justice under martial law requires a systemic rethinking of administrative procedural mechanisms through the prism of human-centred justice. Remote forms of participation should be recognised as an equivalent, rather than exceptional, procedural tool in cases where personal attendance is objectively impossible. Future development of administrative justice should focus on balancing procedural flexibility with legal certainty, reducing disproportionate procedural risks for litigants, and strengthening guarantees of judicial protection for servicemembers and other vulnerable groups in public law disputes.*

Key words: administrative justice, servicemember, videoconferencing, public-law disputes, accessibility of justice, electronic justice, judicial protection.

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Дата першого надходження статті до видання: 10.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 08.05.2026